RÄNDELOOD
SÕNAS, PILDIS JA LIIGUTUSES

Telliskivi 60a, B-hoone
10412 Tallinn, Eesti

T: +372 677 5445
E: maailmaharidus@mondo.org.ee

SISUKORD

Sissejuhatus 3
Rändelood sõnas 4
Fatima lugu 5
Fahadi lugu 6
Salamah pere lugu 8
Rändelood pildis 9
Rändelood liigutustes 15
Lõpetuseks 16

Koostanud: MTÜ Mondo, Uku Visnapuu
Sisutoimetaja: Mai Mikkelsaar
Lood kogus: Kristi Ockba
Visuaalid joonistas: Uku Visnapuu

Töötuba on valminud projekti „Pagulas- ja rändeteema kajastamine Eesti koolides kestliku arengu eesmärkide kontekstis" raames Eesti Välisministeeriumi arengu- ja humanitaarabi vahenditest.

SISSEJUHATUS

„Rändelood sõnas, pildis ja liigutuses" on kolmeetapiline töötuba põhikooli II ja III astme õpilastele, et rääkida isiklike lugude läbi põgenike rände käigust ja muredest, mis neid teekonnal saadavad. Töötuba aitab õpilastel arendada empaatiat, eemalduda stereotüüpidest, analüüsida põgenike rände põhjuseid, võtmehetki ning uude riiki saabumisega kaasnevaid muresid. Töötuba võib läbi viia kas teemapäeva raames inimõigustest rääkides, kuid sobib ka geograafia, inimese-, ühiskonna-õpetuse või klassijuhataja tundi. Töötoa kestvus on üks akadeemiline tund, kuid käesolev materjal pakub tegevusi ka palju pikemaks teemapäevaks.

Töötoa moodustavad kolm osa:

1. **Rändelood sõnas.** Kolm pikka tõsielulist rändelugu inimestelt, kes on põgenenud oma kodumaalt ning teekond on toonud nad Eestisse (inimeste nimed on muudetud).

2. **Rändelood pildis.** Kolmel rändelool põhinevad visuaalsed töölehed teksti analüüsimiseks.

3. **Rändelood liigutustes.** Foorumteatri metoodikast ajendatud tegevuslikud harjutused, mille pikem kogumik „Maailmakodanikuks läbi foorumteatri meetodite" (Maailmahariduskeskus 2011) on kättesaadav siit.

Pane tähele! Varu enne töötoa läbiviimist piisaval hulgal koopiaid lugudest ja piltidest, tahvlinätsu piltide seinale kinnitamiseks ning kleeptäppe nende märgistamiseks.

Head kasutamist!

RÄNDELOOD SÕNAS

Töö rändelugudega (10–20 minutit)
Jaga õpilased kolmeks (näiteks aknapoolne, keskmine ja uksepoolne rida), iga kolmandik klassist töötab erineva looga ja seda kas koos paarilisega või individuaalselt. Jaga paaridele nende loo koopia.

Fatima lugu räägib 9-aastase tüdruku lahkumisest oma pere juurest ja tema põgenemisest Damaskusest, Süüria pealinnast läbi Eesti Soome.

Fahadi lugu on kolme lapse isast, kes kaotas Liibanonist läbi Venemaa Eestisse tulles oma sõbrad ning, hoolimata napist pääsemisest Piusa jõkke uppumast, elab nüüd koos perega Eestis.

Salamah pere lugu räägib heal järjel Iraagi pere pikast rännakust läbi Euroopa Soome, kes jäid siiski pidama Eestis.

- Kirjutage peategelaste nimed tahvlile, siis on õpilastel lihtsam jälgida.

- Kui soovite ning aega on, võite anda esialgu õpilasele ainult esimese poole loost (murdke lehed eelnevalt pooleks) ning paluda neil luua oma versioon, kuidas see lugu edasi läks. Andke loo teine pool alles pärast arutelu paarilisega kuidas võis lugu edasi minna.

Lugemise järgselt paluge esitada igaks loost üks ümberjutustus vastates neile küsimustele: kellest see lugu räägib?, mis teda iseloomustab?, mis temaga juhtus?, millega lugu lõpeb?
Nüüd on kõigil õpilastel mingi aimdus ka teistest lugudest ning neil on hiljem lihtsam suhestuda visuaalidega ning näha „oma" loo omapära ja ainulaadsust.

- Tuletage õpilastele töötoa jooksul korduvalt meelde, et tegu on päris inimestega päriselt juhtunud lugudega.

FATIMA LUGU

Fatima ema ja isa on arstid Damaskuses, Süüria pealinnas. Neil on lisaks 9-aastasele tütrele ka 3-aastane poeg. Pere kurdi rahvusest päritolu teeb nende olukorra ohtlikuks, sest kurde kiusatakse Süürias taga. Nad tahavad põgeneda, aga poiss on liiga noor, vanemad ei julge riskida väikelapsega reisimisega. Fatima on aga piisavalt vana, et sellise rännakuga hakkama saada.

Fatima emapoolsed onud ja tädid on juba Euroopas – Prantsusmaal ja Rootsis – ning pere otsustab saata Fatima sinna ühe vanemate ühise töökaaslasega haiglast. Mohammed on 50-aastane ja temaga tulevad veel kolm meest. Nad on nõus Fatima kaasa võtma ning ta sugulaste hoolde toimetama.

Reis viib seltskonna Venemaale, kuna sinna sai viisa väiskema vaevaga kui Euroopa Liitu. Sealt üritavad nad talvel tulla üle piiri Euroopasse. Ilm on äärmiselt külm ja väikse tüdruku tervis kannatab selle käes. Vene-Eesti piiri ületades võtab piirivalve nad kinni. Fatima viiakse kohe haiglasse, kuna ta vajab arstiabi. Mehed toimetatakse Harku kinnipidamiskeskusesse.

Pärast haiglaravi viiakse tüdruk SOS-lastekülla. Fatima on kurb ja ei soovi kellegagi rääkida, eesmärk oli ju jõuda Rootsi. Sugulastega Rootsis võetakse ühendust, nad tulevad kohe Eestisse, et tüdrukut näha, aga kahjuks peavad riigist lahkuma ilma Fatimata, kuna Rootsi riik pole nõus teda vastu võtma.

Fatima hakkab tasapisi oma SOS-perega suhtlema, aga ta keeldub eesti keelt õppimast, kuna tal on kindel soov oma onude ja tädide juurde minna. Toetuspere julgustusel käib ta mõned kuud Eestis koolis. Tema pere Rootsis ja Prantsusmaal suhtleb Fatimaga iga päev Skype kaudu. Nad ostavad tüdrukule telefoni ja on temaga pidevalt ühenduses.

Mõni päev on tüdruk rõõmus ja õnnelik ning mängib teiste lastega. Vahel on ta vaikne ja tõmbub endasse. Ta ei söö eriti palju ning on väikest kasvu, kõik on tema pärast mures.

Ühel päeval langetab Rootsi otsuse, et Fatima võib tulla sugulaste juurde. Tüdruk lahkub võidukalt, kuid ta vanemad ning noorem vend on endiselt Süürias ja ta ei tea, kas ja millal neid uuesti näeb.

FAHADI LUGU

Põgeneda Eestisse – see oli Fahadi sõbra mõtte, kellega koos olid nad Süüria kodusõja eest Liibanoni põgenenud. 4,4 miljoni elanikuga Liibanonis oli ees 2 miljonit Süüria põgenikku, seega uue elu alustamiseks nägid nad võimalust pigem just selles Euroopa riigis. Elatist plaaniti hakata teenima ühise toidukoha avamisega.

Sõbrad uurisid Eesti kohta internetist võimalikult palju infot ja leidsid, et kõige kergemini saab Euroopa Liitu läbi Venemaa, sealt Eestisse. Ega nende Süüria passidega kergelt viisasid ei saa, Vene viisad vormistas turismifirma. Fahad laenas vajalikud summad sõprade ja sugulaste käest kodumaal. Mehed lendasid Venemaale, võtsid takso ja sõitsid Petserisse.

Takso viis nad piiripunkti. Märtsiöö oli pime ja raudtee valgustatud. Traataed seisis Eesti ja Venemaa vahel. Nad hiilisid mööda rööpaid, jooksid aia juurde ja ühel hetkel hakkasid ronima. Sõber oli pikk ja kaalus palju, ronimine oli raske isegi Fahadile, kuigi ta oli lühike ja sportlik. Piirivalve märkas ronijaid. „Ma ei usu, et ma kõrge traataia uuesti ületatud saaks, see sai tehtud suure hirmuga ning oli väga raske". Sõber üritas ka üle ronida, aga Vene politseinik sai mehe kätte ja tiris ta maha. See oli viimane kord, kui Fahad sõpra nägi.

Suure hirmuga jooksis Fahad metsa. Ta teadis, et tuleb ületada Piusa jõgi ja varsti oligi veekogu näha. Ta sumas läbi jadeda vee, keha märg, aga vabanemisest tekkinud tunne oli hea, väga külm ei olnud. Fahad kõndis veel natukene ja siis oli ees uus veekogu. Ta ehmus ära, aga ületas sellegi. Nüüd oli juba natukene külm. Fahad kõndis veel veidi ja leidis end uuesti veekogu eest. Ta sai aru, et oli kuidagi sattunud jõekäändudele, ning ületanud sama jõge kolm korda. Viimasel korral võitles külmast vappunud keha veepinnal püsimise nimel. Kauguses kuulis, et Venemaa piirivalvur hõikas veel midagi, aga ees olid juba Eesti piirivalvurid.

Fahad võeti kinni ja pandi autosse, kus ta karjus, kuna ta oli tugevalt alajahtunud, hirmul ning kõikjalt valutas. Piirivalvurid tõstsid kiirust, kuna nad said aru, et Fahadiga on väga halvasti. Kohale jõudnud, viisid nad ta sisse, lasid riided vahetada ning varsti oli ka kiirabi kohal. Seejärel saabus kergendus: „Olen vist nüüd Euroopasse jõudnud, kui kiirabi nii kiiresti kohale jõuab."

Siis viidi Fahad Harku kinnipidamiskeskusesse, seal veetis ta ligi kaks kuud. Ta taotles kohe rahvusvahelist kaitset ja elamisluba Eestis. Harku järel viidi ta Vao majutuskeskusesse, kust ta ootas veel neli kuud, kuni sai jaatava vastuse ning kolmeaastase elamisloa Eestis.

Järgmiseks taotles Fahad perega taasühinemist. See võttis aega, raha sai kokku tänu sõpradele ja pereliikmetele, kes ka sel korral laenasid. Paberimajandus tehtud, asusid Fahadi naine ja kolm last teele. Täpselt aasta pärast Fahadi Eestisse jõudmist saabus pere Tallinna. Nad kõik kolisid Vao keskusesse, kus tuli ühes korteris elada veel kahe perega. Korterit Tallinna leida oli keeruline, kuna paljud ei soovinud neile üürida. Paar kuud hiljem leidsid nad endale sobiva korteri ja kolisid Tallinnasse. Pere hakkas igapäevaeluga tegelema, lapsed läksid kooli ja lasteaeda.

Vanem poeg on eriti tubli, käib trennis ja saab koolis hästi hakkama ning on oma vanematele ja vendadele abiks. Vanemad õpivad aktiivselt eesti keelt ja otsivad tööd, et sõpradele ja sugulastele tagasi maksta. Kodumaal töötas Fahad ehitusel, aga Eestis töötabki ta ühes Lähis-Ida restoranis. Lisaks tegelevad Fahad ja ta abikaasa vabatahtliku tööga: on abiks kultuurisündmustel Tallinnas ja mujal Eestis, valmistanud Lähis-Ida toite ning tutvustanud oma kultuuri ja perekonna rändelugu. Tänu aktiivsele osalemisele avalikel üritustel on neil juba palju siinseid tuttavaid ja sõpru.

Kui küsida Fahadilt, miks ta siia tuli, siis ta vastab: „Et tulevikus minu pojad ei peaks ise kolm korda sama jõge ületama".

SALAMAH PERE LUGU

Ali, tema naine ja kaks last, 7-aastane Ahmad ja 4-aastane Hamida, lahkusid Iraagist. Salamah' pere oli üritanud elada seal rahulikku elu, aga viimaseks piisaks sai see, et nende maja pandi põlema. Oht muutus tegelikkuseks ning nad ei näinud muud varianti kui riigist lahkuda. Õnneks olid perel säästud ja auto, mille nad kohe maha müüsid, et reisi jaoks raha kokku saada.

Reis oli väga keeruline, tuldi läbi Türgi. Smugeldajad olid üle 80 inimese pressinud väikesesse kaluripaati. Seal oli vähe õhku ja kuigi lubati, et paadireis kestab paar tundi, pidid nad seal olema rohkem kui seitse tundi. Ali kartis, et lapsed ei ela seda üle.

Õnneks jõudis paat ühe Kreeka saare kaldale, kus Kreeka piirivalvurid nad päästsid ja põgenikelaagrisse viisid. Pere rändas läbi Moldova, Serbia, Horvaatia ja Ungari, eesmärgiks oli jõuda naise õe juurde Soome. See oli pikk ja raske, kuna mõnes riigis pidid nad liikuma jala. Pärast poolteist kuud jõudsid nad Austriasse ja smugeldajate abil said lennupiletid ning olidki teel Soome.

Eestis aga võeti nad kinni, sest neil puudusid Euroopa Liidu viisad. Et neid Austrias lennuki peale lasti, oli puhas vedamine. Terve pere pidi elama Harku Kinnipidamiskeskuses kaks kuud. Nad kannatasid olemise piiratud liikumisvõimalustega Harkus ära ja pere jõudis Vao majutuskeskusesse. Alguses pidi isa veel olema Harkus ja pere jaoks oli see suur katsumus. Ema ja lapsed pidid üksi hakkama saama Vaos. Eesti elu oli võõras ja hirm, et isa jääb kinni mitmeks kuuks või aastaks, oli nende peades reaalne. Õnneks sai ka Ali lõpuks Harkust välja ja kolis pere juurde.

Pere ei ole veel saanud rahvusvahelist kaitset ja elamisluba Eestis, aga nad on koos ja üritavad leida endale korterit. Vanemad kavatsevad panna poja kooli ja tütre lasteaeda. Isal on veel sääste ja ta on soetanud endale auto. Kuna tal on rahvusvahelised juhiload, saab ta autoga ka sõita.

Pere käib tihti Tallinnas ja neile meeldib elu Eestis. Nad soovivad siia jääda, kuid oma riigis viibimist seadustamata ei tohi nad veel ka töötada. Salamah' pere liikmed õpivad seni 2–3 korda nädalas eesti keelt. Ali naine saab tihti suhelda ka oma õega, kuna sõit Soome on lihtne. Perega on nad olnud MTÜ Mondole abiks vabatahtlikena, vabaõhuüritustel on ühiselt valmistatud Lähis-Ida traditsioonilisi toite.

RÄNDELOOD PILDIS

Töö rändepiltidega (15–30 minutit)
Jaga õpilastele (paaridele) sama loo visuaalid, mida nad lugesid ning palu pilte täiendada. Visuaalid kujutavad rändelugude võtmemomente ning piltide all on ka üks kuni kolm mõõdikut, mis aitavad stseene analüüsida. Fatima loo visuaal (lk 11) ning Salamah pere lugu (lk 14) on ühel lehel, Fahadi lugu (lk 12–13) aga kahel.

- Võimalusel prindi visuaalide põhjad välja A3 formaadis.

Esimese sammuna peaksid kõik õpilased täiendama loo pealkirja puuduvate A-tähedega. Selle sammu lisamise eesmärgiks on harjutada õpilasi järk-järgult visuaali täiendamisega ning panna neid aktiivse joonistaja rolli. Pärast pealkirjade selgumist paluge need ette lugeda ja jätkake visualiseerimisega.
Täiendamiseks võib jutu- või mõttemulli sisse kirjutada teksti (mina-vormis), aga võib panna ka pealkirju või lisada joonistustele elemente ning värvida. Täiendamise käigus peavad õpilased ära täitma iga loo mõõdikud, milleks on Fatima loo puhul üksinduse (*so very lonely*) ja ühendatuse skaala (*nicely connected*), Fahadi puhul lootuse (*hope*), hirmutunde (*fear*) ja energia (*energy*) skaala ning Salamah pere puhul pingetase (*stress level*) ning perekonna ühtsus (*family unity*).
Kui soovite õpilastelt suuremat sisendit ja teil on töötoa läbiviimiseks rohkem aega, võite visuaalidel koopiaid tehes kinni katta valmisjoonistatud pildid üle ühe või jätta alles vaid kõige esimene ja kõige viimane valmis pilt. Fahadi loo puhul jätke alles mõlema lehe esimene ja viimane pilt. Katke mõõdikud kinni vaid juhul, kui soovite lasta õpilastel ise neid välja mõelda lugudes esinevate emotsioonide põhjal.

- Kui võtate visualiseerimiseks rohkem aega ning annate stiimuliks vähem pilte, on õpilaste ülesandeks lisada, lisaks tekstile, ka lugude puuduolevate stseenide joonistused.

Kui teil on aega vähe, saate anda õpilastele ka juhise kirjutada teatud arvu, näiteks nelja, mõtte- või jutumulli sisu. Kuna õpilased valivad piltidelt erinevad stseenid, siis saavad rühma peale iga visuaali kõik mullid täidetud.

- Kui seda ei juhtu, siis pakub ka see analüüsiks ainest – miks õpilased just need kohad tühjaks jätsid?

Samal ajal kui õpilased joonistavad, pange valmis värvilised kleeptäpid – iga õpilase kohta kolm. Kui õpilased on oma täiendused piltidele joonistanud, siis paluge neil kinnitada oma pildid seinanätsuga klassiruumi seintele ja võtta teie käest omale kolm kleeptäppi.
Viimase sammuna visuaalidega töötamisel paluga neil kõik lood läbi lugeda. Lugemise käigus peavad õpilased kleepima oma kolm kleepsu nende jutu- ja mõttemullide või uute joonistatud stseenide juurde, mis nende arvates eriti hästi on klassikaaslastel õnnestunud või tabatud. Tegu on justkui sotsiaalmeediast tuntud *Like* märkide kogumisega.

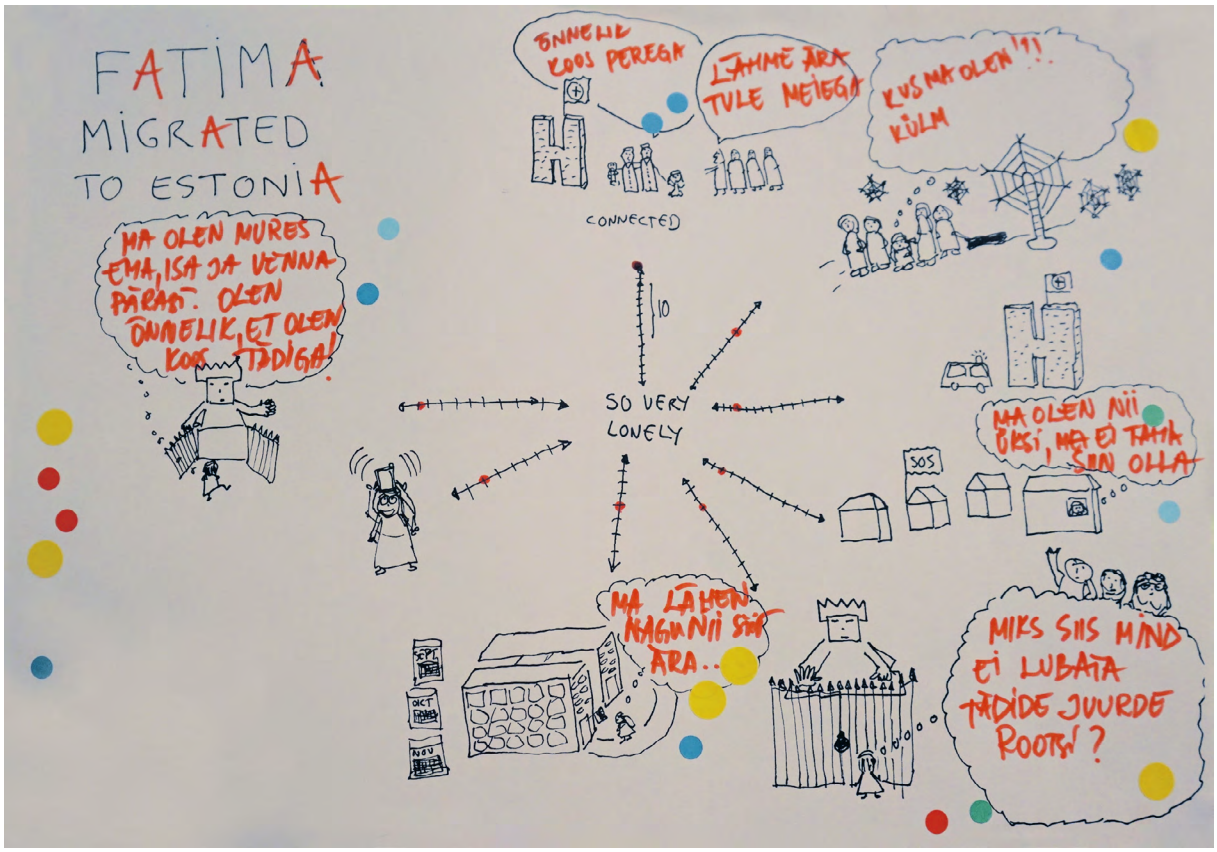

- Enda lehele täppe ei kleebita ning korraga saab ühe elemendi juurde kleepida kuni ühe täpi.

Käige ka ise klassiruumis ringi ja esitage kokkuvõtvas ringis mõned küsimused:

1. Mis te arvate, miks just see lause kogus kõige rohkem *like*'e?
2. Mis teile silma torkas teiste visuaalide puhul, mis olid tehtud teiega sama loo põhjal?
3. Palun teil kommenteerida, miks te sellel pildil hirmu/üksinduse maksimaalseks/nii madalaks hindasite?

- Võite kasutada ka erinevat värvi kleepse *Like*'ide tähistamiseks (näiteks kolm sinist kleeptäppi igaühele) ning küsimuste tähistamiseks (näiteks üks punane täpp igaühele). Siis peavad õpilased punaste täppidega ise ära märkima kohad, mille kohta neil tekkis küsimus või millega nad nõus ei ole ja analüüsi tehes saate kiirelt toetuda õpilaste enda tähelepanekutele.

F TIM MIGR TED TO ESTONI

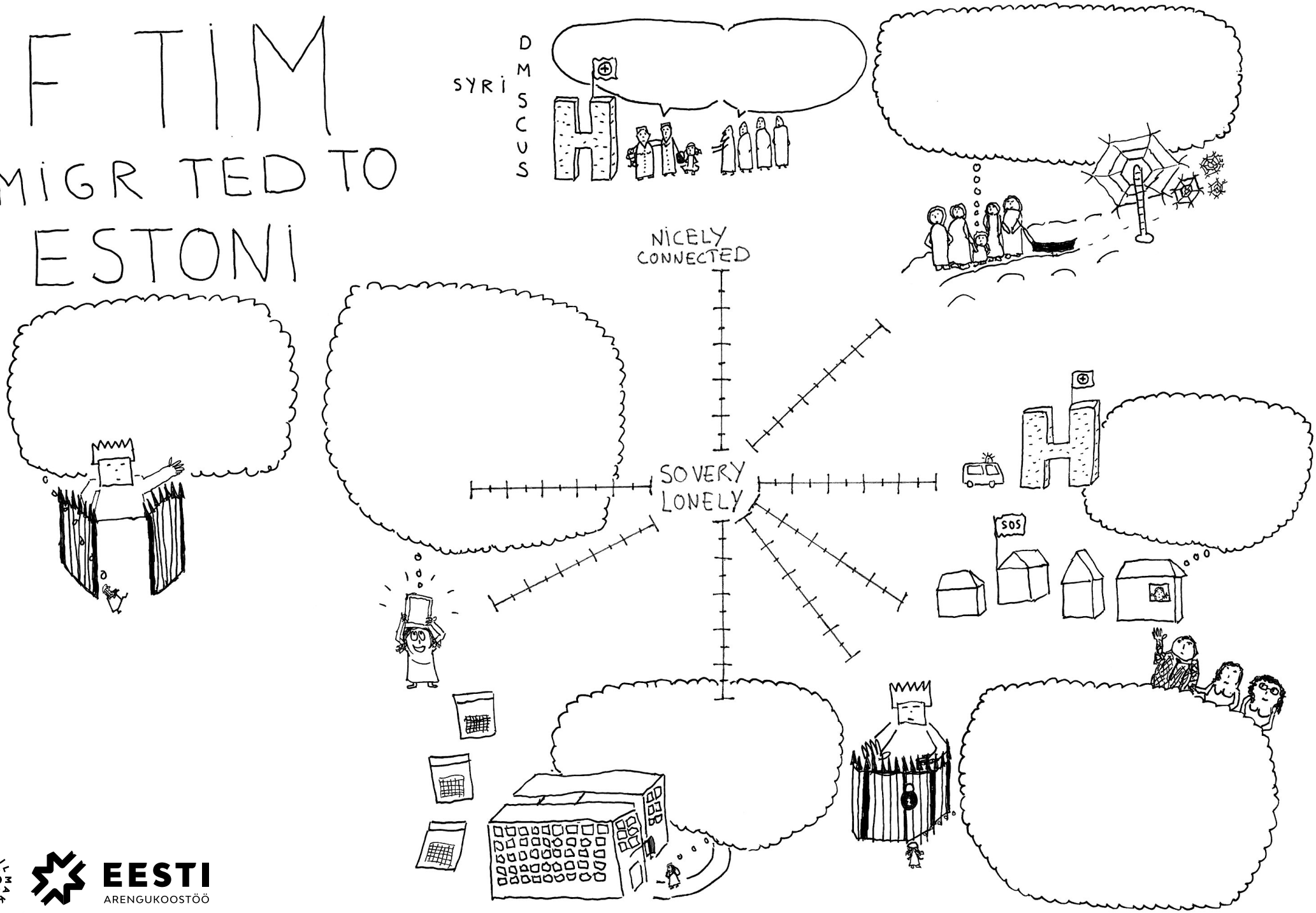

MAAILMAKOOL MONDO

EESTI ARENGUKOOSTÖÖ

F H D MIGR TED TO ESTONI

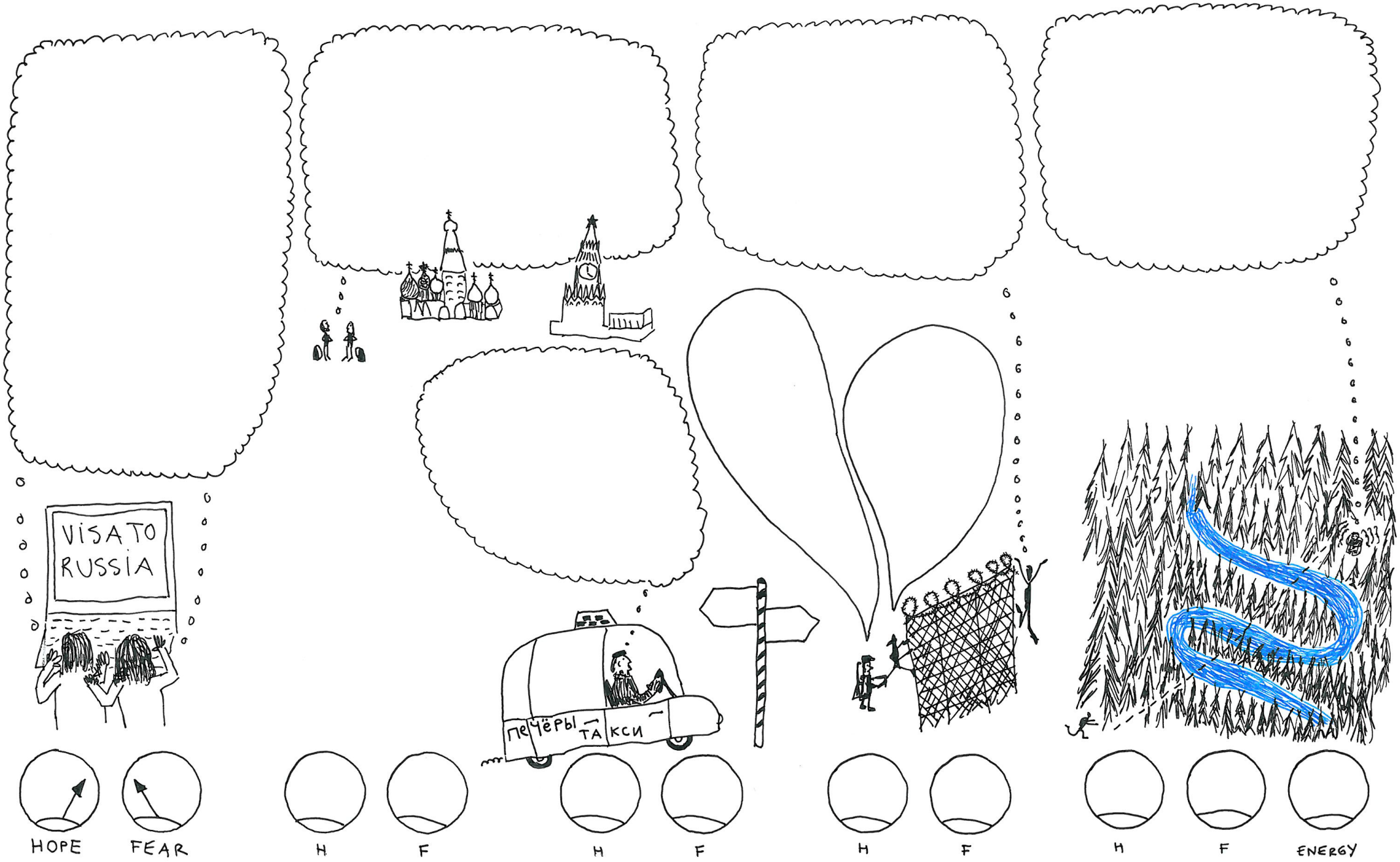

F H D MIGR TED TO ESTONI

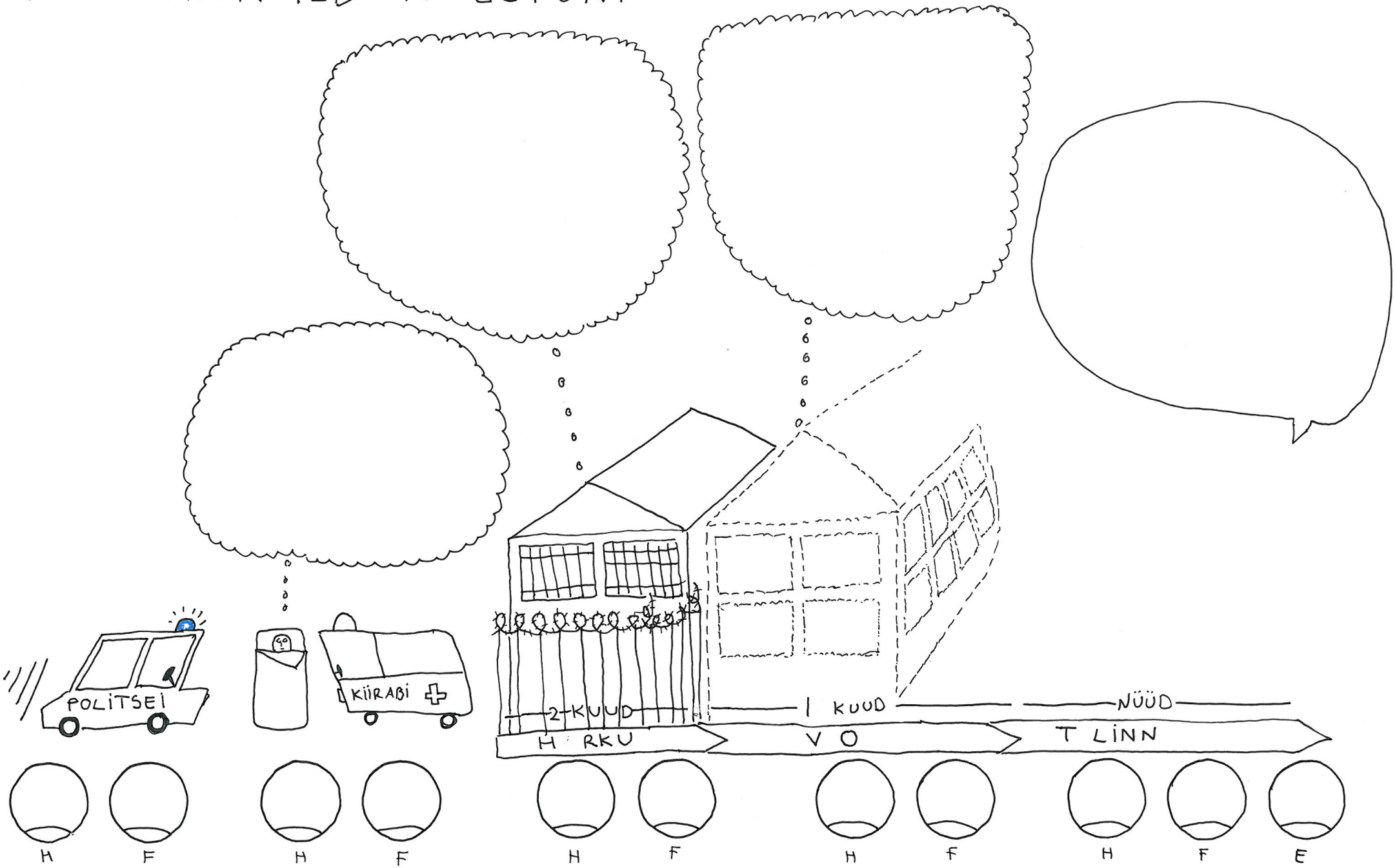

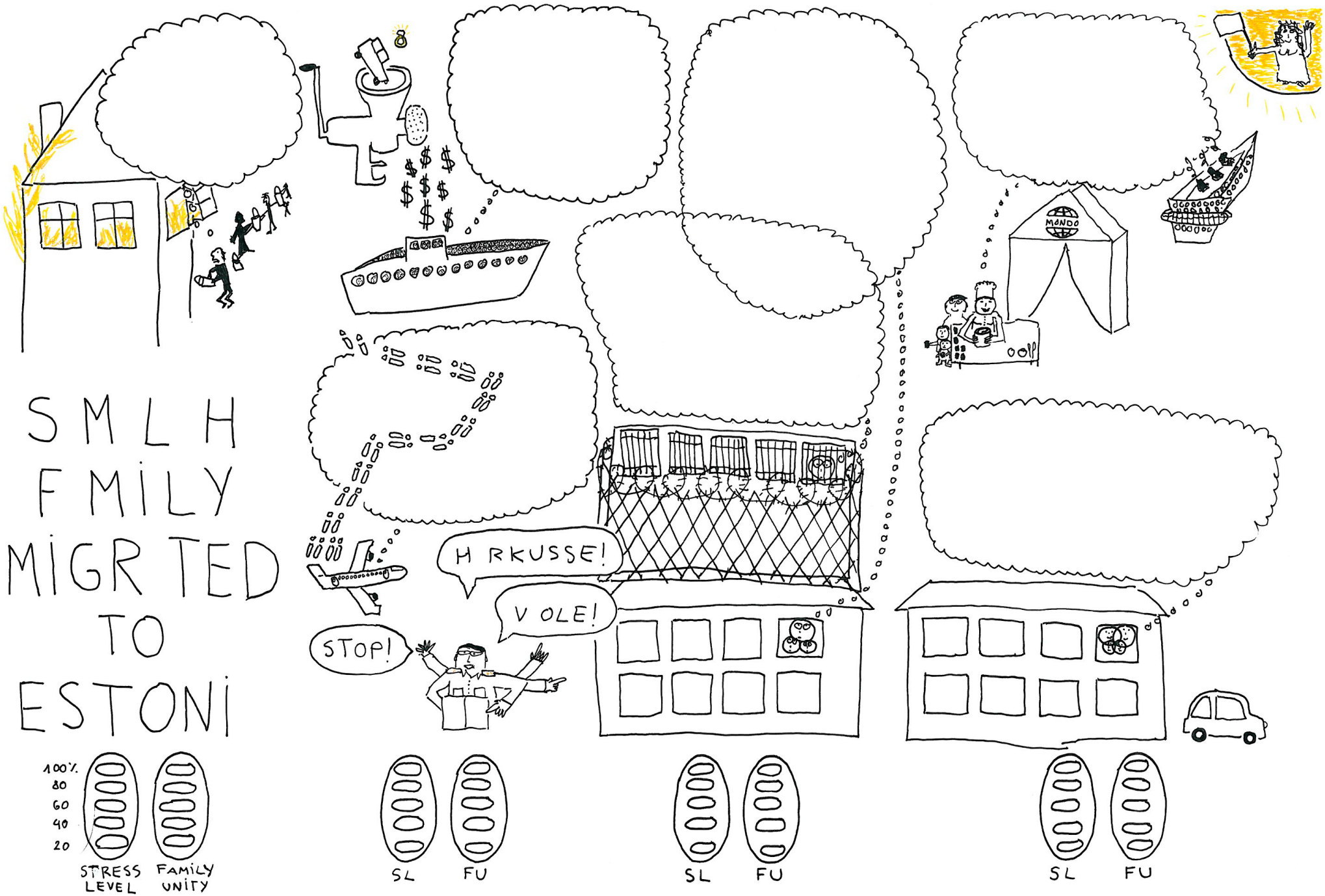
SMLH
FMILY
MIGRTED
TO
ESTONI
H RKUSSE!
V OLE!
STOP!
MONDO
100%
80
60
40
20
STRESS LEVEL
FAMILY UNITY
SL
FU
SL
FU
SL
FU

RÄNDELOOD LIIGUTUSTES

Pärast rändelugude analüüsi visuaalsete töölehtedega, saab edasi minna kolmanda, liigutuste osa juurde. Selle eedluseks on panna õpilased end mugavalt tundma ning julgustama olema loovad, mida töötoa esimesed etapid tegidki. Liigutuste osa läbiviimiseks vali mõlemast kategooriast üks harjutus.

I kategooria – üksteise usaldamise harjutus aitab kaasa suurema usalduse loomisele ning on hea üleminek piltidelt kehalise tõlgenduse juurde.

A. Pimedad autod (5 min)
Jagage õpilased paaridesse. Üks paariline seisab teise selja taha. Eespool seisev õpilane on pimeda auto rollis ning tagapool olev õpilane on selle auto juht. Autot mängiv paariline suleb silmad ning hakkab ruumis ringi liikuma. Kui teele ilmub takistus (teine „auto", „teeserv" ehk laud, sein jm), peab autot juhtiv õpilane oma paarilise sellest takistusest mööda juhtima. Puudutades paarilise paremat õlga, peab auto tegema pöörde paremale, puudutades vasakut õlga, pöörde vasakule. Käsi seljal tähendab peatumist. Seejärel paluge paaridel rollid vahetada.

B. Kukkumise mäng (6 min)
Jagage õpilased kolmesteks rühmadeks. Kaks õpilast seisavad näoga vastamisi ning kolmas õpilane seisab nende vahele olles ühe poole näoga ja teise poole seljaga. Õpilaste distants üksteisest peab võimaldama natuke liikuda. Keskel seisev õpilane peab hakkama ennast kukutama ette- ja tahapoole ning paarilised peavad ta kinni püüdma. Vahetage rolle.

II kategooria – lugude tegelaste ja emotsioonide kehastamine ja edasiarendus.

A. STOPP-kaader (35 minutit)
Jagage õpilased väiksemateks rühmadeks ning paluge neil luua stoppkaader, kus kõik rühma liikmed kujutavad ühte järgnevast nimekirjast valitud temaatilist sõna: konflikt, põgenemine, tõrjumine, hirm, eraldatus.
Rühmad vaatlevad üksteise loodud kujundeid. Paluge neil arutleda, mis nende arvates erinevates stseenides toimub. Koputage mõnele kujuna seisvale inimesele õlale ja paluge tal kirjeldada enesetunnet antud situatsioonis. Küsige soovitusi, kuidas kujundit positiivsemaks muuta ja liigutage kujusid sellele vastavalt. Lõpetage positiivse stopp-kaadriga. Arutage kogu rühmaga, mis ja kuidas muutus, mida nad sellest olukorrast õppisid ja kas selline muutus on reaalne?

B. Skulptuur (20 minutit)
Õpilased jagunevad paarideks, kus üks paariline on 'skulptor' ja teine 'savi'. Skulptor peaks modelleerima savist kuju, mis kujutab tema tundeid ning tegevust ühes stseenis neist kolmest analüüsitud rändeloost. Paar tuleb klassi ette ning skulptor teeb oma töö ning kõik õpilased vaatlevad teiste töid ja arutlevad, mida võiks kuju väljendada, ning millise stseeniga on tegu.
Paluge paaridel rollid vahetada, kuid seekord modelleerib skulptor savist esimese kuju vastandemotsiooni. Kõik vaatlevad uuesti kujusid ja arutlevad, mis võis esimese ja teise kujundi vahepeal muutuda, nt perega taaskohtumine, paadiga üle mere pääsemine jne.

LÕPETUSEKS

Moodustage suur ring ja arutage töötoas toimunut ja õpitut. Küsige noortelt, mis meeldis ja mis mitte, ning kas nad oleksid huvitatud kunagi veel midagi sarnast tegema. Arutlege, kuidas loetud, joonistatud ja läbi mängitud lood võiksid edasi minna: kuidas need inimesed uutes kohtades hakkama saavad, tööd leiavad või kuidas koolis läheb. Tähtis on, et noored inimesed mõistaksid rännu erinevaid etappe ning ohtusid ning põgenike hirme uues elukohas sisseelamisel. Suurim eesmärk on kujundada neis mõistev ja salliv suhtumine sõjapõgenikesse nagu Fahad, Ali ja Fatima.
Seejärel sirutab jokker rusikas käe ette ja hakkab valju häälega hüüdma „ma…", millele teised inimesed ringis ükshaaval (nagu kukkuvad domino klotsid) järgnevad. Seejärel pööratakse rusikas käsi jokkeri juhtimisel ümber ning tõmmatakse põlvega kokku ja hüütakse „…zinga".

Maaaaaaaaaaazinga!!! – Selline energiline ja vali hüüe on selge ja märgiline lõpp töötoale.